

УДК 336.71

О. В. Шишкіна, канд. екон. наук**Ю. В. Краснянська**, студентка

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

**ДІАГНОСТУВАННЯ СТАНУ І СТРУКТУРИ ГРОШОВОЇ МАСИ У КОНТЕКСТІ
МОНЕТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ****Е. В. Шишкина**, канд. экон. наук**Ю. В. Краснянская**, студентка

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

**ДИАГНОСТИКА СОСТОЯНИЯ И СТРУКТУРЫ ДЕНЕЖНОЙ МАССЫ
В КОНТЕКСТЕ МОНЕТИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ****Olena Shyshkina**, PhD in Economics**Yuliia Krasnianska**, student

Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

**DIAGNOSIS OF THE MONEY SUPPLY' CONDITION AND STRUCTURE IN THE
CONTEXT OF THE MONETIZATION ECONOMY OF UKRAINE**

Досліджено сутність грошової маси та її структурних елементів, розглянуто питання насиченості економіки грошима, проведено діагностику зміни структури й обсягу грошової маси і визначено вплив зазначених змін на соціально-економічний розвиток суспільства. Також встановлено взаємозв'язок складу і структури грошової маси та монетизації економіки, вивчено світовий досвід визначення оптимального рівня монетизації і його можливостей використання в Україні.

Ключові слова: грошова маса, монетизація економіки, грошові агрегати.

Исследована сущность денежной массы и ее структурных элементов, рассмотрены вопросы насыщенности экономики деньгами, проведена диагностика изменения структуры и объема денежной массы и определено влияние указанных изменений на социально-экономическое развитие общества. Также установлена взаимосвязь состава и структуры денежной массы и монетизации экономики, изучен мировой опыт определения оптимального уровня монетизации и его возможности использования в Украине.

Ключевые слова: денежная масса, монетизация экономики, денежные агрегаты.

In the article the essence of money supply and its structural elements are investigated, the issue of saturation of the economy with money is studied, the diagnostics of the changes in the structure and volume of money supply is conducted and the influencing of this changes to the socio-economic development of societies is determined. Also the relationship between composition and structure of the money supply and monetization of the economy is established, the world experience of the determining of the optimal monetization opportunities and its using in Ukraine is studied.

Key words: money supply, monetization, monetary aggregates.

Постановка проблеми. Активізація інтеграційних процесів України до Європейського Союзу (ЄС) можлива за умови ефективного проведення реформ у грошовій сфері, які повинні бути орієнтовані на забезпечення її стабільності і здійснення у найкоротші строки. Як показує світовий досвід, за певної оптимальної структури грошової маси та науково обгрунтованої відповідності «наповненості» грошовою масою економіки країни та дійсних потреб у грошових коштах підвищується економічна активність суб'єктів господарювання держави, налагоджуються міжнародні зв'язки, як наслідок зростають доходи держави, фізичних та юридичних осіб, що відображується у результативних макроекономічних показниках.

Сучасна грошово-кредитна політика України спрямована на обмеження обсягів грошової маси, що відбивається на низькому рівні монетизації економіки і підвищує ймовірність поглиблення фінансово-економічної кризи. У цих умовах зростає потреба у своєчасному моніторингу стану і структури грошової маси у контексті існуючого рівня монетизації економіки, що обумовлює актуальність цього наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грошову масу і проблеми монетизації економіки вивчали численні вітчизняні й іноземні науковці. Зокрема, дослідженню сутності монетизації як економічного і монетарного явища присвячені роботи П. Самуельсона, Ф. Хайека, Л. Харріса, М. Фрідмена [16], М. Ф. Ербі [19] та багатьох інших. Питання зміни рівня монетизації та визначення її оптимального розміру знайшли відображення у роботах І. Альошина, А. Гальчинського, С. Міщенко [4; 5], М. Савлука, А. Чухно та інших науков-

ців. Взаємозв'язок рівня монетизації економіки і темпів її зростання розкривається у роботах А. Гальчинського, В. Гейця [6], П. Матвієнко [3], С. Міщенко [4; 5], В. Садкова [14], С. Семенова [15], П. Юхименко [18] та багатьох інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У роботах зазначених науковців прослідковується думка про те, що монетизацію економіки слід досліджувати у двох аспектах: перший – як показник насиченості економіки грошима, а другий – як процес, пов'язаний із забезпеченням економіки необхідною грошовою масою. Незважаючи на широкий спектр проведених досліджень, пов'язаних з проблемами монетизації, багато питань залишається недостатньо розкритими. Зокрема, це стосується системних досліджень впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на рівень монетизації ВВП, взаємозв'язку стану і структури грошової маси з рівнем монетизації та деякі інші питання. Недостатнє висвітлення вказаних аспектів обумовлює актуальність проведення досліджень у цій сфері.

Мета статті. Метою статті є діагностування стану і структури грошової маси у контексті існуючого рівня монетизації економіки України з урахуванням можливості використання досвіду розвинених країн світу.

Виклад основного матеріалу. Визначальною умовою стійкого економічного зростання є доведення обсягів грошової маси до необхідного і достатнього рівня. Надлишок грошової маси спричинює розгортання інфляційних процесів в економіці України, що може руйнівним чином позначитись на життєдіяльності економічних суб'єктів. Нестача грошової маси стримує розвиток суспільного виробництва і обумовлює низьку ділову активність і недостатній рівень ліквідності та платоспроможності, що негативно впливає на показники економічного зростання.

Нині для України набуває актуальності питання забезпечення стабільності грошової сфери, що визначається структурою та станом грошової маси і нерозривно пов'язано із монетизацією економіки.

Протягом тривалого періоду відбуваються наукові дискусії щодо визначення оптимального коефіцієнта насиченості економіки грошима. Так, наприклад, М. Фрідман вважав, що високий рівень монетизації економіки стимулює її розвиток, сприяє створенню нових робочих місць [16]. Натомість вітчизняні науковці М. І. Діба та І. А. Горбатюк [2] стверджують про високу ймовірність інфляційних криз у забезпеченні високого рівня монетизації; низький же рівень монетизації, на їх думку, призводить до стагнації економіки, бартеризації обігу ВВП та незначних обсягів заощаджень, що чітко прослідковується в економіці України. Отже, діагностування коефіцієнта насиченості господарства грошима повинно носити теоретико-прикладний і системний характер та враховувати всі необхідні чинники і передумови.

Детальне дослідження проблеми монетизації економіки України потребує проведення діагностування динаміки і структури грошової маси. На наш погляд, у межах цього дослідження доцільно виділити декілька етапів, а саме:

- дослідження сутності грошової маси та її складових елементів – грошових агрегатів;
- формулювання основних тенденцій і закономірностей коливання грошової маси та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни;
- визначення сутності і змісту монетизації валового внутрішнього продукту;
- аналіз рівня монетизації економіки України та встановлення взаємозв'язку структури грошової маси і рівня монетизації;
- визначення можливості і доцільності використання іноземного досвіду для визначення оптимального рівня монетизації валового внутрішнього продукту.

Розглянемо ці етапи докладніше.

1. Дослідження сутності грошової маси та її складових елементів – грошових агрегатів.

Під грошовою масою розуміють сукупність запасів грошей у всіх їх формах, які перебувають у розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний момент часу; це –

сукупність споживчих, платіжних і нагромаджених коштів, що обслуговує економічні зв'язки і належить фізичним, юридичним особам та державі [5; 17].

Обсяг грошової маси визначається державою – емітентом грошей, його законодавчою владою. Коливання обсягу грошової маси значним чином визначається грошово-кредитною політикою держави, у тому числі й емісійними процесами. При цьому зростання емісії обумовлено потребами товарного обороту і держави.

Грошова маса має певний кількісний вираз (наприклад, обсяг у мільйонах або у мільярдах грошових одиниць) та надзвичайно складну структуру та динаміку руху [5; 17]. З погляду якісної характеристики грошової маси важливе значення має її структура, а з погляду практики її регулювання – динаміка руху обсягу та структури.

У структурному відношенні грошову масу можна поділити за кількома *критеріями*, а саме:

- за ступенем «готовності» окремих елементів до оборотності, тобто за ступенем ліквідності;
- за формою грошових засобів (готівкові, депозитні);
- за розміщенням у суб'єктів грошового обороту;
- за територіальним розміщенням та ін.

Найбільшу складність має структуризація грошової маси за першим критерієм, оскільки немає однозначного розуміння ступеня ліквідності кожного її елемента, як і немає чіткого розмежування між власне грошима і високоліквідними фінансовими активами, що вже не є грошима. За цим критерієм наука і практика виділяють кілька елементів грошової маси, комбінацією яких можна визначати різні за складом і обсягом показники грошової маси, які називаються грошовими агрегатами [17].

Грошовий агрегат – це специфічний показник грошової маси, який характеризує певний набір її елементів залежно від їх ліквідності [5].

Кількість агрегатів, які використовуються у статистичній практиці окремих країн, не однакова, що пояснюється істотними відмінностями в елементному складі грошової маси, у спектрах активів, які розглядаються в національній практиці як гроші, у завданнях використання грошової маси в регулятивних цілях. Так, у США застосовуються чотири агрегати для визначення маси грошей, у Великобританії – п'ять, у Німеччині і Швейцарії – три, у Росії – чотири.

Національний банк України (НБУ) визначає такі агрегати (рис. 1):

Агрегат M_0 відображає масу готівки, яка перебуває поза банками, тобто на руках у фізичних осіб і в касах юридичних осіб. Готівка в касах банків сюди не входить.

Агрегат M_1 включає гроші в агрегаті M_0 + вклади в банках, які можуть бути використані власниками негайно, без попередження банків, тобто запаси коштів на поточних рахунках та на ощадних рахунках до запитання.

Агрегат M_2 – це гроші в агрегаті M_1 + кошти на всіх видах строкових рахунків, кошти на рахунках капітальних вкладень та інших спеціальних рахунках.

Агрегат M_3 охоплює гроші в агрегаті M_2 + кошти на вкладах за трастовими операціями банків.

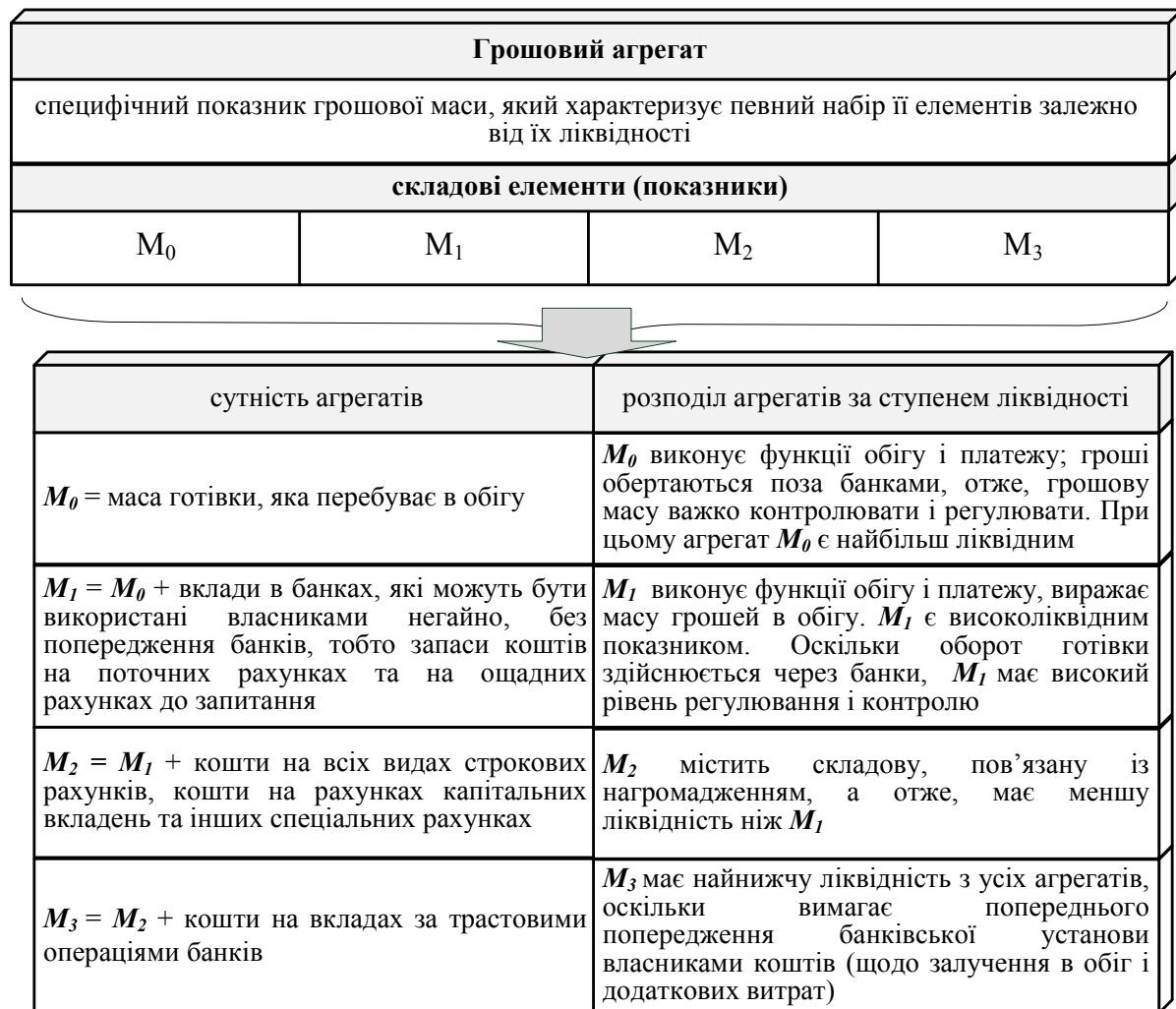

Рис. 1. Сутність грошових агрегатів та розподіл їх за ступенем ліквідності

Джерело: складено за даними Офіційного сайту НБУ та матеріалів [17].

2. Виявлення основних тенденцій і закономірностей коливання грошової маси та дослідження їх впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Цей етап дослідження передбачає діагностування динаміки і структури грошової маси у цілому та її структурних елементів – грошових агрегатів зокрема. Це дозволить сформулювати основні тенденції та дослідити їх вплив на процеси економічного розвитку країни. Використовуючи офіційні дані звітів Національного банку України [6–13] зведемо значення грошових агрегатів до таблиці 1.

Таблиця 1

Грошові агрегати				
Станом на	M_3 , млрд грн	M_2 , млрд грн	M_1 , млрд грн	M_0 , млрд грн
01.01.2008	396,16	391,27	181,67	111,12
01.01.2009	515,73	512,53	225,13	154,76
01.01.2010	487,30	484,77	233,75	157,03
01.01.2011	597,87	596,84	289,89	182,99
01.01.2012	685,52	681,80	311,05	192,67
01.01.2013	773,20	771,13	323,23	203,25
01.01.2014	908,99	906,24	383,82	237,78
01.01.2015	956,73	955,35	435,47	282,95

Джерело: складено за даними Офіційних сайтів комерційних банків [6–13].

Аналізуючи дані табл. 1, зазначимо таке: у період 2008–2015 рр. відбулось суттєве зростання усіх без винятку грошових агрегатів. Зокрема, готівка в обігу (M_0) зросла на 60,73 %, M_1 – на 58,28 %, M_2 – на 59,04 %, а M_3 – відповідно, на 58,59 %. У розрізі ча-

сового періоду дослідження найбільший темп зростання показує агрегат M_1 , що пов'язаний із поточними рахунками, а отже з коштами, що носять переважно короткостроковий характер. Така тенденція відображає недостатній рівень довіри до банківської системи з погляду фізичних і юридичних осіб. При цьому ми бачимо наявність інфляційних очікувань та інших факторів, що позначились на більш помірних темпах зміни агрегата M_2 .

Проаналізуємо зміни грошової маси України у контексті динаміки грошової маси країн Євросони (рис. 2). Узагальнюючи дані рис. 2 і табл. 1, можна прослідкувати чітку тенденцію до зростання грошової маси, що притаманно більшості країн з розвинутою економічною системою.

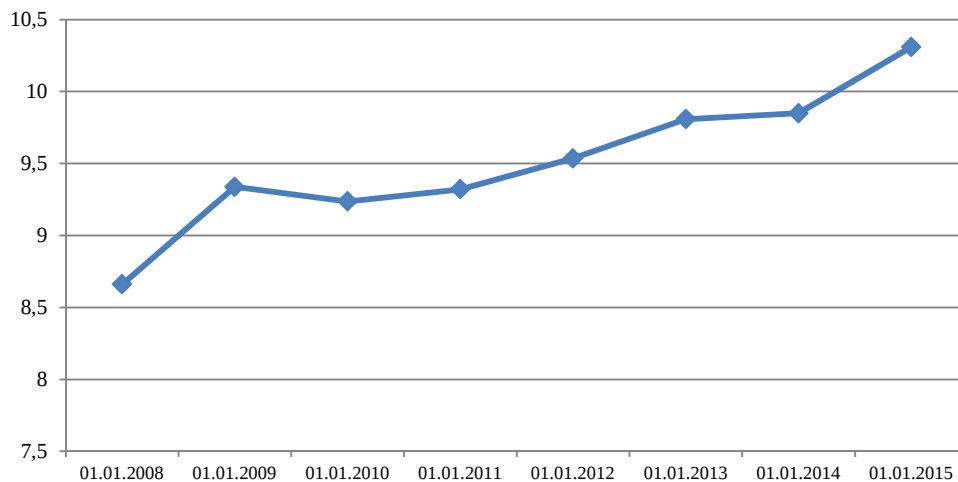

Рис. 2. Динаміка грошової маси Євросони, трильйонів євро

Джерело: [20].

Аналіз динаміки питомої ваги грошових агрегатів (рис. 3) у складі грошової маси України свідчить про відносно сталу частку (що наближається до 100 %) грошового агрегата M_2 . До того ж протягом досліджуваного періоду у структурі грошової маси можна виокремити характерну рису, а саме – великий вміст готівки – близько 30 %, тоді як у країнах-членах ЄС це значення, зазвичай, не перевищує 10 %. Це свідчить про недовіру населення до банківської системи, її недостатню стійкість, низький рівень розвитку фондового ринку і, відповідно, пасивність суб'єктів підприємництва на фондовому ринку, наявність інфляційних очікувань тощо.

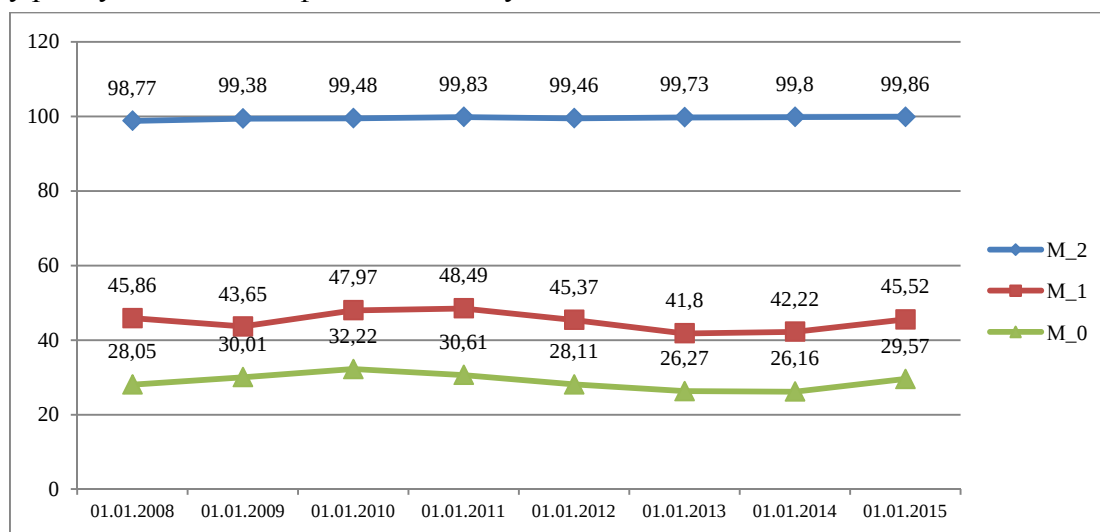

Рис. 3. Динаміка питомої ваги грошових агрегатів, %

Джерело: складено за даними Офіційного сайту НБУ.

На основі даних табл. 1 розрахуємо частки окремих видів грошей у складі грошової маси (табл. 2).

Таблиця 2

Структура грошової маси за видами грошей

Станом на	$M_3 - M_2$, %	$M_2 - M_1$, %	$M_1 - M_0$, %	M_0 , %
01.01.2008	1,23	52,91	17,81	28,05
01.01.2009	0,62	55,73	13,64	30,01
01.01.2010	0,52	51,51	15,75	32,22
01.01.2011	0,17	51,34	17,88	30,61
01.01.2012	0,54	54,09	17,26	28,11
01.01.2013	0,27	57,93	15,53	26,27
01.01.2014	0,20	57,58	16,06	26,16
01.01.2015	0,14	54,34	15,95	29,57

Аналізуючи дані, наведені у табл. 2, можемо стверджувати, що обчислені значення $M_1 - M_0$ свідчать про низький рівень розвитку безготівкових розрахунків, що значно послаблює керованість грошовим обігом з боку НБУ. При цьому частка $M_3 - M_2$ на території нашої держави прямує до нуля, на відміну від країн з розвинутою економікою, що є негативним явищем. Мінімізувати негативний вплив виявлених тенденцій можна за рахунок зваженої грошово-кредитної політики України, яка, серед іншого, повинна передбачати заходи, спрямовані на створення умов для збільшення залучених строкових депозитів, фінансових ресурсів Держстраху, коштів на рахунках капітальних вкладень підприємств і організацій.

Використовуючи офіційні дані ЄЦБ [22] порівняємо існуючу (станом на 01.01.2015) структуру грошової маси України та країн – членів ЄС (рис. 4).

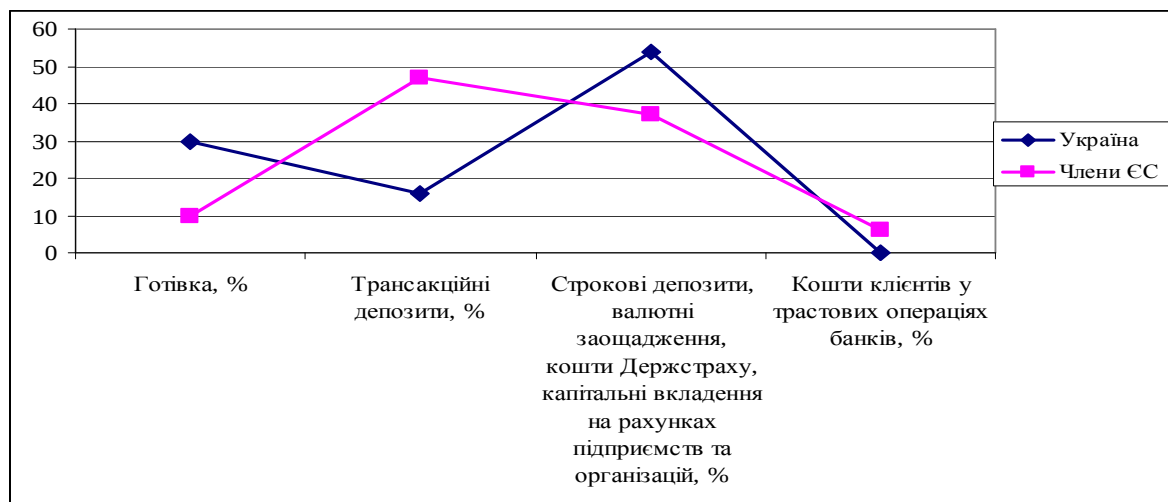

Рис. 4. Порівняння структури грошової маси України і країн – членів ЄС

Джерело: складено авторами на основі [6–13; 22].

Дані, наведені в табл. 2 і на рис. 4, відображують специфічні риси структури грошової маси України і країн ЄС, серед яких є висока питома частина готівки (близько 28 %), що є свідченням високого ступеня доларизації, розвитку тіньового ринку, зниження схильності до заощадження через банківську систему та інших негативних явищ у монетарній сфері. Ці тенденції негативно позначаються на обсягах інвестиційних ресурсів, що акумулюються у банківській системі і розміщуються на внутрішньому і зовнішньому фінансових ринках.

Крім того, необхідно відзначити низький, порівняно з європейським, рівень вітчизняних трансакційних депозитів (вкладів, що враховуються в агрегаті M_1), кошти з яких можуть бути переведені іншим особам у вигляді платежів за операціями, що здійснюються за допомогою чеків або електронних грошових переказів.

Динаміка, що відображує відношення строкових депозитів, валютних заощаджень, капітальних вкладень та коштів клієнтів за трастовими операціями банків, наочно підтверджує необхідність проведення зваженої грошово-кредитної політики з урахуванням попередньо запропонованих змін.

3. Визначення сутності і змісту монетизації валового внутрішнього продукту.

Оптимальна структура грошової маси є запорукою розвитку грошової сфери. «Наповненість» економіки грошима повинна відповідати її потребам. З огляду на це для кожного конкретного періоду необхідно встановлювати відповідний рівень грошової маси, тобто слід визначити рівень монетизації економіки, який би забезпечив її успішне функціонування і розвиток грошової системи та країни загалом.

Монетизація економіки розглядається як рівень забезпечення усіх економічних суб'єктів країни необхідним обсягом грошових коштів для їх нормального функціонування (здійснення розрахунків й платежів, виплати заробітної плати, допомоги, стипендій та ін.) [4; 5; 17].

Показники грошової маси використовуються для оцінки *рівня і стану монетизації економіки* (рис. 5). Рівень монетизації економіки визначають як співвідношення грошових агрегатів до ВВП, при цьому значення отримують у відносних показниках (у відсотках).

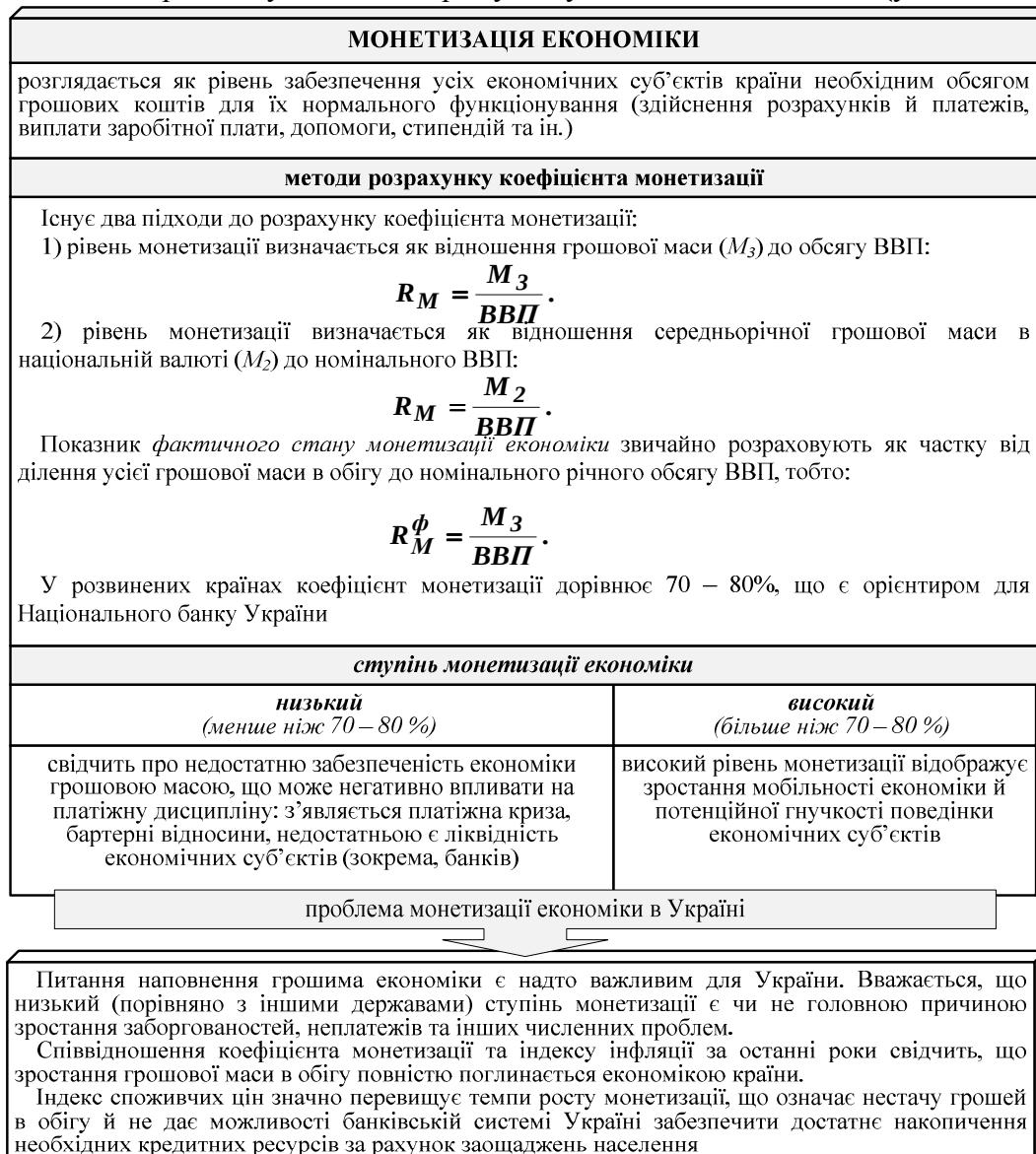

Рис. 5. Сутність та проблема монетизації ВВП

Джерело: [17].

Обчислення коефіцієнта насиченості економіки грошима доцільно почати з використанням агрегата M_3 , який найбільш широко характеризує ступінь забезпечення господарства грошовою масою:

$$R_M = \frac{M_3}{ВВП}, \quad (1)$$

де R_M – рівень монетизації економіки країни; M_3 – обсяг грошової маси на кінець періоду (року) за грошовим агрегатом M_3 ; $ВВП$ – валовий внутрішній продукт.

Аналогічно застосуванню агрегата M_3 можливо провести розрахунки для грошових агрегатів M_2 , M_1 , M_0 за формулами (2)–(4) відповідно

$$R_M = \frac{M_2}{ВВП}, \quad (2)$$

$$R_M = \frac{M_1}{ВВП}, \quad (3)$$

$$R_M = \frac{M_0}{ВВП}, \quad (4)$$

де M_0 , M_1 , M_2 – обсяг грошової маси на кінець періоду (року) за відповідним грошовим агрегатом.

4. Аналіз рівня монетизації економіки України та встановлення взаємозв'язку структури грошової маси і рівня монетизації.

Використовуючи офіційні дані НБУ (за відповідними значеннями M_3 та $ВВП$ з «Річних звітів» НБУ), на основі формули (1), розрахуємо рівень монетизації економіки України за грошовим агрегатом M_3 . Розраховані дані, наведені у табл. 3, наочно відображають тенденцію зростання рівня монетизації економіки України протягом 2007–2014 рр. Аналогічну ситуацію спостерігаємо під час проведення розрахунків для грошових агрегатів M_2 , M_1 , M_0 за формулами (2)–(4) (табл. 4).

Таблиця 3

Рівень монетизації економіки України з використанням грошового агрегата M_3

Станом на	M_3 , млрд грн	ВВП, млн грн	Рівень монетизації за агрегатом M_3 , %
01.01.2008	396,16	720,73	54,97
01.01.2009	515,73	948,06	54,40
01.01.2010	487,30	913,35	53,35
01.01.2011	597,87	1094,6	54,62
01.01.2012	685,52	1316,6	52,07
01.01.2013	773,20	1408,9	54,88
01.01.2014	908,99	1454,93	62,48
01.01.2015	956,73	1566,7	61,07

Джерело: складено на основі [6–13].

Таблиця 4

Рівень монетизації економіки України з використанням грошових агрегатів M_2 , M_1 , M_0

Станом на	Рівень монетизації за агрегатом M_2 , %	Рівень монетизації за агрегатом M_1 , %	Рівень монетизації за агрегатом M_0 , %
01.01.2008	54,29	25,21	15,42
01.01.2009	54,06	23,75	16,32
01.01.2010	53,08	25,59	17,19
01.01.2011	54,53	26,48	16,72
01.01.2012	51,78	23,63	14,63
01.01.2013	54,73	22,94	14,43
01.01.2014	62,29	26,38	16,34
01.01.2015	60,98	27,81	18,06

Джерело: складено на основі [6–13].

Вищенаведені матеріали (рис. 5, табл. 3, 4) дозволяють стверджувати, що рівень монетизації української економіки значно нижче нормативного рівня (70–80 %), що свідчить про недостатню забезпеченість економіки грошовою масою. Недостатність грошової маси може негативно впливати на платіжну дисципліну: з'являється платіжна криза, бартерні відносини, недостатньою є ліквідність економічних суб'єктів, банків.

5. Визначення можливості і доцільності використання іноземного досвіду для визначення оптимального рівня монетизації валового внутрішнього продукту.

Питання наповнення грошима економіки є дуже важливим для України. Вважається, що низький (порівняно з іншими державами) ступінь монетизації є чи не головною причиною зростання заборгованостей, неплатежів та інших численних проблем.

З метою визначення оптимального рівня монетизації економіки України проведемо порівняльне дослідження цього показника відносно інших держав, визначимо взаємозалежність між розвитком країни і коефіцієнтом її насиченості грошима. З цією метою використаємо типологічну структуру світової економіки, обраною Економічною і соціальною радою ООН, за якою всі держави світу поділяють на:

- розвинені, з ринковою економікою (до яких віднесемо і країни, які за визначенням МВФ названі «країнами з передовими економіками» (Південна Корея, Сінгапур, Гонконг, як особливий адміністративний район Китаю, і Тайвань), Ізраїль і Кіпр;
- країни з ринковою і перехідною економікою (країни, у яких відбувається перехід від адміністративно-командної до ринкової економіки, до яких відносять і частину країн Східної Європи, що супроводжується роздержавленням економіки, розвитком недержавних форм власності, формування диверсифікованих ринків і насичення їх товарами і т. ін.);
- країни, що розвиваються (до яких відноситься значна частина країн Азії, Африки, Латинської Америки, що характеризуються низьким і середнім рівнем доходів і є великими постачальниками сировини і палива на світовий ринок) (рис. 6).

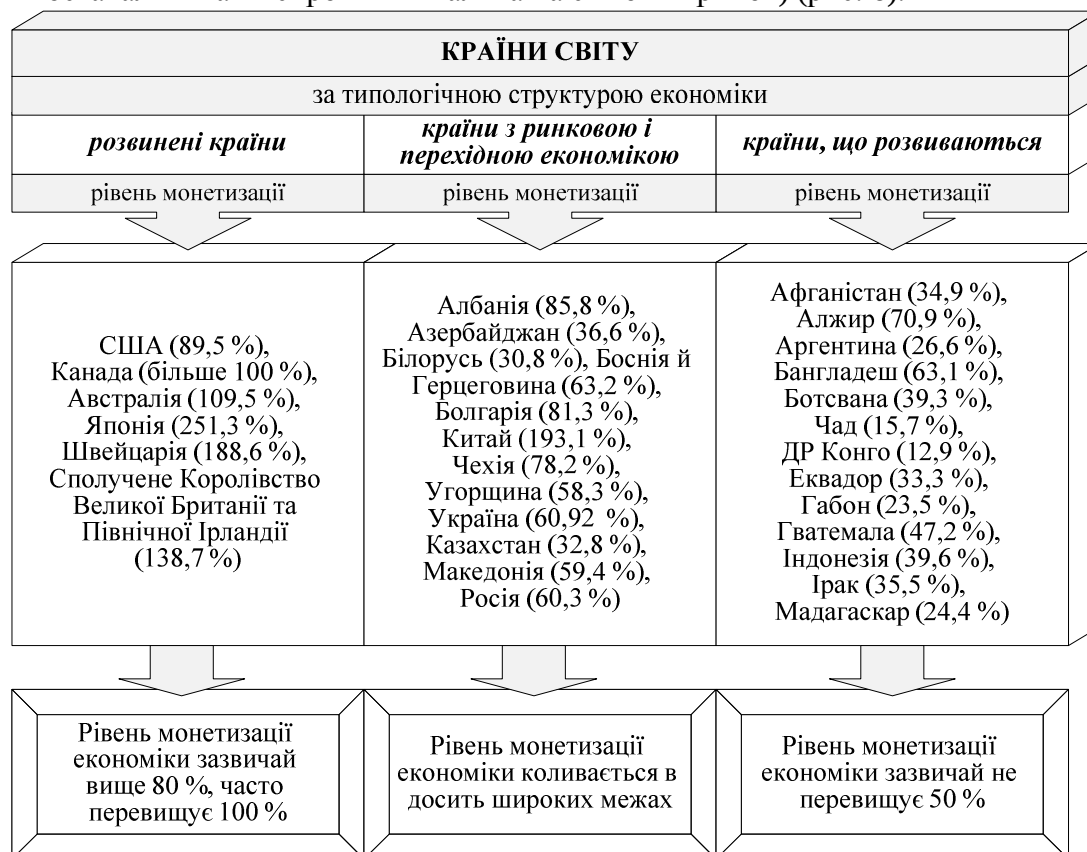

Рис. 6. Рівень монетизації економіки різних за типологічною структурою держав світу
Джерело: складено авторами на основі [20; 21; 22].

Проведені дослідження свідчать про недостатній рівень монетизації економіки нашої держави, який тривалий час наближався до 50 %, що притаманно, зазвичай, країнам, що розвиваються або ж з перехідною економікою. Зауважимо, що значення коефіцієнта насиченості економіки грошима в Україні значно нижче (майже вдвічі станом на 01.01.2015 року) за середнє світове [21] (рис. 7).

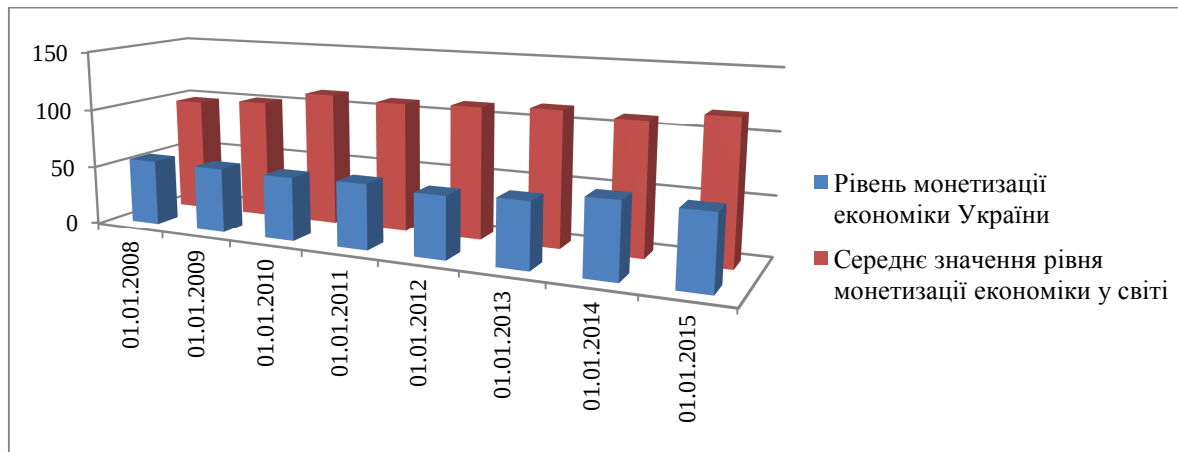

Рис. 7. Порівняння рівня монетизації економіки України із середнім значенням у світі

Оскільки у розвинених країнах коефіцієнт монетизації дорівнює 70–80 %, то наближення до цього значення є орієнтиром для Національного банку України. Співвідношення коефіцієнта монетизації та індексу інфляції за останні роки свідчить, що зростання грошової маси в обігу повністю поглинається економікою країни. Індекс споживчих цін значно перевищує темпи росту монетизації, що означає нестачу грошей в обігу й не дає можливості банківській системі України забезпечити достатнє накопичення необхідних кредитних ресурсів за рахунок заощаджень населення. Незважаючи на вказані проблеми, в останні роки спостерігається зростання рівня монетизації, що є позитивним моментом оскільки вказує на зростання мобільності економіки й потенційної гнучкості поведінки економічних суб'єктів.

Висновки. Першочерговим завданням грошово-кредитної політики України є забезпечення цінової стабільності, що неможливе без налагодженого успішного функціонування грошової сфери, яке значною мірою залежить від стану та структури грошової маси, а також рівня монетизації економіки.

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що у структурі грошової маси значну частку займає готівка (що не притаманно країнам з ринковою економікою), при цьому безготівковий обіг розвивається повільними темпами, що негативно впливає на процес управління грошовим обігом, яке здійснюється Національним банком України. На сьогодні потребує уваги Національного банку України напрям збільшення строкових депозитів, капітальних вкладень підприємств та організацій. До того ж не можна назвати оптимальним і рівень монетизації економіки України. Доведена необхідність підвищення його значення не менше ніж до 70–80 %, що характерно для держав з розвиненою економікою. Це, у свою чергу, потребує удосконалення грошово-кредитної політики у напрямку забезпечення придатних умов для руху вартості ВВП, що сприятиме підвищенню ефективності розвитку економіки держави.

Список використаних джерел

1. Гесць В. М. Капіталізація економіки України / [Гесць В. М., Гриценко А. А.] ; за ред. В. М. Гейця. – К. : Ін-т економіки і прогнозування, 2007. – 220 с.
2. Горбатюк Л. А. Підвищення рівня монетизації економіки як важливий фактор макроекономічної стабільності України / Л. А. Горбатюк, М. І. Дибя // Вісник КЕФ КНЕУ імені В.Гетьмана. – 2011. – № 2. – С. 23–27.

3. Матвієнко П. Монетизація економіки України: реальний рівень та проблеми його визначення / П. Матвієнко // Вісник НБУ. – 2008. – № 4. – С. 29–32.
4. Мищенко С. В. Современные проблемы теории денег и денежного обращения / С. В. Мищенко. – К. : ЦНДНБУ, УБС, 2011. – 230 с.
5. Мищенко С. Економіко-статистичний аналіз факторів монетизації економіки / С. Міщенко // Вісник НБУ. – 2012. – № 1. – С. 31–34.
6. Річний звіт НБУ за 2007 рік [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=52855>.
7. Річний звіт НБУ за 2008 рік [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66437>.
8. Річний звіт НБУ за 2009 рік [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66438>.
9. Річний звіт НБУ за 2010 рік [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>.
10. Річний звіт НБУ за 2011 рік [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=121938>.
11. Річний звіт НБУ за 2012 рік [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2150782>.
12. Річний звіт НБУ за 2013 рік [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=8253030>.
13. Річний звіт НБУ за 2014 рік [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>.
14. Садков В. Г. О целевых ориентирах уровней монетизации экономики и инфляции с позиций конечных результатов развития общества / В. Г. Садков, И. Е. Греков // Общество и экономика. – 2008. – № 5. – С. 3–22.
15. Семенов С. К. Деньги: скорость обращения и монетизация экономики / С. К. Семнов // Финансы и кредит. – 2007. – № 17 (257). – С. 27–29.
16. Фридман М. Если бы деньги заговорили / М. Фридман. – М. : Дело, 1998. – 210 с.
17. Шишкіна О. В. Гроші та кредит : навч. посіб. / О. В. Шишкіна, М. В. Дубина. – Чернігів : Видавець Брагинець О. В., 2016. – 692 с.
18. Юхименко П. І. Становлення і розвиток монетарних концепцій / П. І. Юхименко. – К., 2003. – 310 с.
19. Arby M. F. Financial sector deepening and economic development / Pakistan Journal of Public Administration, December 2001.
20. Broad money [Електронний ресурс] / Worldbank. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/FM.LBL.BMNY.CN?locations=XC>.
21. Money and quasi money as % of GDP [Електронний ресурс] / Worldbank. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/FM.LBL.MQMY.GD.ZS>.
22. Monthly Bulletin [Електронний ресурс]/European Central Bank. – Режим доступу : <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/mobu/mb201412en.pdf>.